

Ομιλία Γενικής Ελεγκτού στο Πανεπιστήμιο Κύπρου κ. Χρυστάλλας Γιωρκάτζη

Η διαφθορά στο δημόσιο βίο

Να βρίσκεσαι μπροστά στο μέλλον του τόπου σου, τη νέα γενιά, για να μοιραστείς εμπειρίες και σκέψεις, είναι τιμή μεγάλη και ευθύνη ακόμα μεγαλύτερη.

Ευχαριστώ κύριε Πρύτανη του Πανεπιστημίου Κύπρου που, σ' αυτήν την κορυφαία στιγμή του ακαδημαϊκού έργου του Πανεπιστημίου της χώρας μας, θεωρήσατε πως είχα κάτι (ωφέλιμο) να πω στους νέους μας.

Έχω έρθει πολλές φορές σε εκδηλώσεις του ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος του τόπου μας και κάθε φορά νιώθω σεβασμό, εκτίμηση και περηφάνια γιατί μέσα σε λίγα χρόνια αξιωθήκαμε να δημιουργήσουμε ένα τέτοιο αξιόλογο Πανεπιστήμιο. Αυτή όμως η φορά είναι αλλιώςτικη και νιώθω μεγάλο το βάρος της ευθύνης. Γιατί το θέμα που μου πρότεινε ο Πρύτανης να συζητήσουμε απόψε, το μεγάλο πρόβλημα της διαφθοράς στον δημόσιο βίο, απασχολεί την συντριπτική πλειοψηφία των Ευρωπαίων πολιτών. Απασχολεί κυρίως όμως τους νέους, ως πρόβλημα που συνεχώς μεγεθύνεται και ως τέτοιο πρέπει να το αντιμετωπίσουμε με κάθε σοβαρότητα αλλά και με τρόπο ισορροπημένο. Το αύριο φαντάζει εξαιρετικά δύσκολο. Οι προοπτικές δεν είναι καθόλου θετικές. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, μαζί και η Κύπρος, περνά μια περίοδο σοβαρής κρίσης. Ύφεση ή στην καλύτερη περίπτωση χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης, αυξανόμενη ανεργία, κυρίως μεταξύ των νέων, διαβρωμένη ανταγωνιστικότητα. Η δική μου γενιά οφείλουμε να ζητήσουμε συγνώμη από εσάς τους νέους για τον κόσμο που σας κληροδοτεί.

Ας πούμε τις πικρές αλήθειες αλλά συνάμα, χωρίς να ισοπεδώνουμε, ας δώσουμε μηνύματα ελπίδας, ας πιστέψουμε πως είναι υπόθεση του καθενός μας η αντιμετώπιση της διαφθοράς. “Να αγαπάς την ευθύνη. Να λες εγώ, εγώ μονάχος μου έχω χρέος να σώσω τη γη. Αν δε σωθεί, εγώ φταίω”, λέει ο Νίκος Καζαντζάκης.

Τι είναι όμως διαφθορά; και από πότε υπάρχει; Ποιος είναι ο ορισμός της; Καταλαβαίνουμε όλοι το ίδιο πράγμα όταν αναφερόμαστε σ' αυτήν;

Η διαφθορά είναι πρόβλημα πανάρχαιο. Ήταν πάντα παρούσα στο ανθρώπινο γένος. Οι πρωτόπλαστοι τρώνε τον απαγορευμένο καρπό ελπίζοντας ότι θα

κερδίσουν κάτι παραπάνω και απ' αυτόν τον ίδιο τον Παράδεισο, ο Ιούδας προδίδει τον Χριστό για 30 δηνάρια και και

Είναι όμως από την άλλη ένας Σωκράτης ο οποίος απευθυνόμενος στον Κρίτωνα προσπαθεί να τον πείσει πως δεν πρέπει να δωροδοκήσει τους φύλακές του, για να τον αφήσουν να δραπετεύσει αλλά να υποταχτεί στους Νόμους της πολιτείας που τόσο πάντα αγαπούσε. Και καταλήγει στο σκεπτικό “ότι ου το ζην περί πλείστου ποιητέου αλλά το εύ ζην”. Λυπούμαι που δεν κατάφερα να βρω μια κατάλληλη λέξη στη νεοελληνική που να αποδίδει την πληρότητα της μεστής έννοιας “ευ” του Σωκράτη. Καλό, αγαθό, όπως αρμόζει, ενάρετο, όλα μαζί. Όταν ο Χριστός ρωτήθηκε αν οι Εβραίοι θα έπρεπε να πληρώνουν τους φόρους τους στους Ρωμαίους κατακτητές, απάντησε: «Απόδοτε τα του Καίσαρος τω Καίσαρι και τα του θεού τω θεώ». Πληρώστε όσα οφείλετε στο Κράτος και πιστεύετε στο θεό. Αλλά τους φόρους σας πάντως να τους πληρώσετε.

Ως έννοια η διαφθορά αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών που γίνεται αντιληπτό διαφορετικά σε διάφορες κοινωνίες και εποχές και επηρεάζεται από την κουλτούρα, τα ήθη, τα έθιμα και τον πολιτισμό κάθε κοινωνίας. Δεν υπάρχει ένας γενικά αποδεκτός όρος διεθνώς. Ένας σύντομος, απλός και περιεκτικός ορισμός της διαφθοράς όπως την αντιλαμβανόμαστε σε πολλές χώρες σήμερα δόθηκε από τον μη Κυβερνητικό Οργανισμό “Διεθνής Διαφάνεια” (Transparency International). Είναι η «κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ίδιο όφελος». Τι συνιστά όμως «κατάχρηση δημόσιας εξουσίας» και ποιες μορφές λαμβάνει το «ίδιο όφελος»;

Είναι φανερό πως δεν πρόκειται για ένα ακριβή ορισμό, με σαφές και αδιαμφισβήτητο νομικό περιεχόμενο, αλλά μια έννοια που επιδέχεται διαφορετικών ερμηνειών σε διαφορετικές κοινωνίες, και διαφορετικές εποχές. Αυτό που είναι βέβαιο είναι ότι η διαφθορά με ότι μορφή λαμβάνει, θέτει σε κίνδυνο την Δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, υπονομεύει τη χρηστή διοίκηση, επηρεάζει αρνητικά την οικονομική ανάπτυξη, μειώνει την αποτελεσματικότητα του κράτους. Η ζημιά που προκαλεί δεν επιμετράται μόνο με τη μορφή οικονομικού κόστους αλλά έχει ευρύτερες αρνητικές επιπτώσεις με σημαντικότερη την υπόσκαψη της εμπιστοσύνης του πολίτη απέναντι στους θεσμούς και στο Κράτος αλλά και σε αυτή τούτη τη Δημοκρατία.

Μπορούμε να κάνουμε κάτι; Εάν όχι για να την εξαλείψουμε, πράγμα ίσως αδύνατο, τουλάχιστον να την ελαχιστοποιήσουμε;

Εμείς οι πολίτες, την δημιουργήσαμε και την διαιωίζουμε με την απληστία και τη δίψα μας για εξουσία. Και αφού είναι δημιούργημα μας, εμείς οι ίδιοι μπορούμε και να την καταπολεμήσουμε.

Για να ελαχιστοποιηθούν οι ευκαιρίες διαφθοράς, απαιτείται η δημιουργία συνθηκών που να μην ευνοούν την ανάπτυξή της. Απαραίτητο συστατικό στοιχείο για τη δημιουργία ενός τέτοιου περιβάλλοντος είναι η πλήρης και ειλικρινής δέσμευση κάθε Κυβέρνησης, πέραν από απλές φραστικές διακηρύξεις, πέραν από θεωρίες, όσο δύσκολα και αν είναι τα διλήμματα, για αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος. Απαιτείται όμως ταυτόχρονα ευαισθητοποίηση των πολιτών ως προς τις βλαπτικές επιπτώσεις της διαφθοράς και ενεργός συμμετοχή και εμπλοκή τους στην προσπάθεια για καταπολέμησή της. Κατ' αρχάς πρέπει να κτυπηθεί η ανοχή και η απάθεια των πολιτών, χωρίς βέβαια να λησμονούμε ότι οι πολίτες, τουλάχιστον ορισμένοι, είναι και αυτοί μέρος του προβλήματος, εφόσον είναι αυτοί που μετέρχονται αθέμιτα μέσα (για παράδειγμα δωροδοκούν) προκειμένου να επιτύχουν κάποιο αντάλλαγμα.

Επιγραμματικά, τα κύρια χαρακτηριστικά ενός τέτοιου αποτρεπτικού περιβάλλοντος είναι:

1. Η υποχρέωση της Κυβέρνησης για συνεχή λογοδοσία, με τη μορφή παροχής έγκαιρης, ολοκληρωμένης και ακριβούς πληροφόρησης προς τους πολίτες.
2. Η ΔΙΑΦΑΝΕΙΑ, πολιτική, οικονομική και νομική.
3. Ένας κατάλληλα στελεχωμένος δημόσιος τομέας, με την επιλογή και πρόσληψη των ικανότερων και τιμιότερων υπαλλήλων.
4. Η υιοθέτηση και εγκαθίδρυση ικανοποιητικών συστημάτων ελέγχου και
5. Η ευαισθητοποίηση και εμπλοκή των πολιτών.

Πιο αποτελεσματικός απ' όλους τους τρόπους, απ' όλους τους μηχανισμούς για να την συνθλίψουμε ή για να μην υπερβάλλω, να την περιορίσουμε είναι η διαφάνεια. Όταν ο Πρόεδρος του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης, καθηγητής Αρχαιολόγος Δημήτρης Παντερμαλής παρουσίαζε το Νέο Μουσείο, αναφέρθηκε στην προσπάθεια όχι μόνο να εκτεθούν τα μοναδικά δείγματα της αρχαίας

ελληνικής τέχνης, αλλά και να αποδοθούν οι βασικές ιδέες και αξίες του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, με προεξάρχουσα βέβαια την ιδέα της Δημοκρατίας.

Αναφερόμενος στο θέμα της Δημοκρατίας, ο καθηγητής Παντερμαλής υπέβαλε το ερώτημα, πώς θα μπορούσε να αποτυπωθεί σε ένα Μουσείο μια ιδέα; Η ιδέα της Δημοκρατίας; Και ιδού πώς επελέγη, όπως είπε, να αποδοθεί: με τις επιγραφές που εκτίθεντο στην αρχαιότητα δημόσια και που καταγράφουν τις δαπάνες για τη δημιουργία του αγάλματος της Αθηνάς, τις δαπάνες για την ανέγερση της Ακρόπολης και για άλλα πολλά έργα της αρχαίας Αθήνας.

Τι συμβαίνει και είναι αυτό Δημοκρατία; ρώτησε ο καθηγητής. Για πρώτη φορά, είπε, στην παγκόσμια ιστορία, οι δαπάνες για τα έργα εκτίθενται δημόσια προς πληροφόρηση των πολιτών. Όσοι διαχειρίζονται δημόσιο χρήμα λογοδοτούν με πλήρη διαφάνεια πώς διέθεσαν τα χρήματα που τους εμπιστεύτηκαν οι πολίτες. Αυτό και μόνο, συνέχισε, θα μπορούσε να είναι Μουσείο από μόνο του.

Η Ευρώπη έχει σήμερα περισσότερο από ποτέ ανάγκη την διαφάνεια. Ειδικότερα οι υπερχρεωμένες χώρες οφείλουν εν πολλοίς τη δυσχερή τους θέση στη διαφθορά και την ατιμωρησία που ενθαρρύνει την παρανομία.

Η Διεθνής Διαφάνεια, ο μη κυβερνητικός αυτός διεθνής Οργανισμός, δημοσιοποίησε πριν από λίγες μέρες, στις 6 Ιουνίου, έκθεση που διεξήχθη υπό την αιγίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη διαφθορά στην Ευρώπη. Πρόκειται για μια σχέση «χρήματος, πολιτικής και εξουσίας» σε 25 ευρωπαϊκά κράτη (η Κύπρος δεν περιλαμβανόταν στην αξιολόγηση). Η Έκθεση εντοπίζει μεγάλες διαφορές μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών ειδικά μεταξύ του ευρωπαϊκού βορρά με τα μικρότερα προβλήματα και του ευρωπαϊκού νότου με τις μεγαλύτερες αδυναμίες αν και διαπιστώνει ότι καμιά χώρα δεν έχει ένα απολύτως υγιές και προστατευμένο σύστημα. Τα θετικά σημεία, όπως προκύπτουν από την Έκθεση είναι πως οι υπό αξιολόγηση χώρες έχουν σχετικά ανεπτυγμένο νομοθετικό πλαίσιο εναντίον της διαφθοράς, οι ελεγκτικές υπηρεσίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο κατά της διαφθοράς και οι εκλογικές διαδικασίες διασφαλίζουν ελεύθερες και δίκαιες εκλογές. Ωστόσο διαπιστώνονται σοβαρές αδυναμίες οι σημαντικότερες των οποίων είναι:

- Η μη ικανοποιητική ρύθμιση του πλαισίου για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων.

- Η αδιαφάνεια αναφορικά με την επιρροή των ομάδων πίεσης (τα γνωστά λόμπι) που επηρεάζουν τις πολιτικές αποφάσεις.
- Η μη ικανοποιητική εφαρμογή στην πράξη των κανόνων ηθικής και δεοντολογίας που διέπουν τα εθνικά κοινοβούλια και τους βουλευτές.
- Η περιορισμένη πρόσβαση των πολιτών σε πληροφορίες, παρά την ύπαρξη νομοθετικής ρύθμισης στις πλείστες χώρες.
- Ο υψηλός κίνδυνος διαφθοράς που ενυπάρχει στον τομέα των δημοσίων προσφορών όπου το ύψος των ποσών που διακυβεύονται είναι τεράστιο παρά και πάλι την ύπαρξη λεπτομερών νομοθεσιών και
- Η ελλιπής προστασία στην πράξη, των ατόμων που καταγγέλλουν περιπτώσεις διαφθοράς, από τον κίνδυνο αρνητικών για τους ίδιους επιπτώσεων.

Στη χώρα μας, παρά τις διάφορες συζητήσεις, προσπάθειες και νομοθετικές ρυθμίσεις που θεσπίστηκαν κατά καιρούς για την αντιμετώπιση της διαφθοράς, όπως ο κυρωτικός νόμος της σχετικής σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης, πρόνοιες στον ποινικό κώδικα, η νομοθεσία για το πόθεν έσχες, η ποινικοποίηση του ρουσφετιού, η επικύρωση της σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τη διαφθορά και, πιο πρόσφατα ο νόμος για τη ρύθμιση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων, στην πράξη αντιμετωπίζουμε γενικά τις ίδιες αδυναμίες όπως και οι πλείστες των ευρωπαϊκών χωρών που κάλυψε η έκθεση και ιδιαίτερα οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου.

Ο νόμος για το πόθεν έσχες όπως ψηφίστηκε κρίθηκε αντισυνταγματικός ενώ ο νόμος για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, ο οποίος, ανάμεσα σ' άλλα, προνοεί για ετήσιο έλεγχο από τον Γενικό Ελεγκτή της Δημοκρατίας επίσης παραμένει ανενεργός, λόγω σημαντικών κενών και ασαφειών. Ένας νέος κύκλος συζητήσεων/διαβουλεύσεων με τα κόμματα αναφορικά με το θέμα έχει ήδη αρχίσει για βελτίωση του Νόμου όπως ψηφίστηκε, αλλά ακόμα δεν ολοκληρώθηκε.

Ποια είναι όμως η δική μας στάση απέναντι στη διαφθορά; Πολλοί στον τόπο μας, υιοθετούν μια σχεδόν μοιρολατρική στάση, θεωρώντας πως το φαινόμενο είναι ενδημικό, βαθιά ριζωμένο στην κοινωνία και ως τέτοιο είναι αδύνατο να αντιμετωπιστεί. Μην επιτρέψετε σεις οι νέοι στον εαυτό σας να αποδεχθεί μια

τέτοια ηττοπαθή προσέγγιση. Και αυτό γιατί, το πρόβλημα το δημιουργούμε εμείς οι άνθρωποι και εμείς οι ίδιοι μπορούμε να το αντιμετωπίσουμε. Σεις απόψε αγαπητοί απόφοιτοι ξέρετε πως γίνετε δεκτοί σ' αυτό το εξαιρετο εκπαιδευτικό ίδρυμα με την αξία σας και μόνο, και πως απόψε αποφοιτάτε, και πάλι μόνο με την αξία σας. Δεν δικαιούστε επομένως να θεωρείτε πως οι επιτυχίες είναι αποτέλεσμα διαπλοκής και συναλλαγής.

Να θυμάστε πως για κάθε δωροδοκία υπάρχει κάποιος που δωροδοκεί και για κάθε κατάχρηση δημόσιας εξουσίας κάποιος που παρέχει αντάλλαγμα. Μην είστε εσείς ούτε από τη μια ούτε από την άλλη μεριά.

Η πάλη μεταξύ του καλού και του κακού είναι συνεχής. Το θέμα απασχολούσε ανέκαθεν τον άνθρωπο και θα συνεχίσει να τον απασχολεί. Σε τέτοιο μάλιστα βαθμό που σήμερα αυτός ο προβληματισμός επεκτείνεται και στην ανάγκη ανάπτυξης «ηθικής» που θα εφαρμόζουν οι μηχανές. Οι μηχανές που ο άνθρωπος κατασκευάζει. Πριν από μερικές ημέρες το περιοδικό «Economist» αναδείκνυε σε ένα ευφάνταστο, κατά τη γνώμη μου, άρθρο το θέμα της «μηχανικής» ηθικής. Ενόσω τα ρομπότ, διαπίστωνα ο αρθρογράφος καθίστανται συνεχώς πιο αυτόνομα και καλούνται να κάνουν επιλογές, ο άνθρωπος θα πρέπει να τους δώσει την δυνατότητα να επιλέγουν μεταξύ του ηθικά ορθού και του λάθους. Άραγε θα το επιτύχει;

Κυρίες και κύριοι, αγαπητοί απόφοιτοι,

Η διαφθορά δεν αποτελεί περιστασιακό φαινόμενο που μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με τη θέσπιση κατάλληλων νόμων, είτε με υιοθέτηση αυστηρών ελεγκτικών μηχανισμών. Είναι δυστυχώς διαχρονικό φαινόμενο, συμφυές με την άσκηση της εξουσίας.

Οι αρχαίοι έλληνες φιλόσοφοι θεώρησαν τον έλεγχο των δημόσιων δαπανών και της κρατικής δημοσιονομικής διαχείρισης από έναν ανεξάρτητο οργανισμό, όπως ο θεσμός του Γενικού Ελεγκτή που έχω την τιμή να υπηρετώ, ως ένα σημαντικό μέσο για να τεθεί φραγμός στην κατάχρηση της εξουσίας. Αφού η εξουσία έχει, κατά τον Αριστοτέλη, τη δύναμη να διαφθείρει τους ανθρώπους.

Μια γενιά προηγουμένως, ο μεγάλος Έλληνας φιλόσοφος Πλάτων ήταν ο πρώτος που ιχνηλάτησε στα έργα του «Νόμοι» και «Πολιτεία» την ανάγκη για δημόσια λογοδοσία των κυβερνώντων.

Ενώ η διαφάνεια που προσωπικά θεωρώ ως το πιο αποτελεσματικό μέσο, αλλά και οι μηχανισμοί ελέγχου μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της διαφθοράς, εντούτοις δεν θα θεραπεύσουν τα αίτια της.

Η διαφθορά είναι φαινόμενο πολιτικοοικονομικοκοινωνικό, αλληλένδετο με τις κοινωνικές αξίες, τη συμπεριφορά και το ήθος του ατόμου. Και αυτά μπορούν να αλλάξουν μόνο με μια νέα, διαφορετική παιδεία, παιδεία με την ευρύτερη έννοια του όρου και σε όλες τις εκφάνσεις της, εκπαίδευση, διακυβέρνηση, μέσα μαζικής επικοινωνίας και γενικά ό,τι συναποτελεί και επηρεάζει την πνευματική και ηθική αγωγή του ατόμου. Μια παιδεία που να τιμά και να εξαίρει τη χρηστότητα.

Απόψε εσείς αγαπητοί απόφοιτοι αναλαμβάνετε τα ηνία της προσπάθειας για να περιορίσετε την διαφθορά, για να δημιουργήσετε ένα καλύτερο αύριο, μια καλύτερη κοινωνία. Μια κοινωνία που να προάγει την αξία και να διασφαλίζει τη διαφάνεια. Η ανθρώπινη πρόοδος δεν σταματά ποτέ. Καλή επιτυχία.

29 Ιουνίου 2012